

Hecyra

Publius Terentius Afer

HECYRA

DIDASCALIA

INCIPIIT TERENTI HECYRA
ACTA LVDIS MEGALENSIBVS
SEXTO IVLIO CAESARE CN. CORNELIO DOLABELLA
AEDILIBVS CVRVLIBVS
MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI
TIBIS PARIBVS
TOTA GRAECA MENANDRV
FACTA EST V
ACTA PRIMO SINE PROLOGO DATA
SECVNDQ CN. OCTAVIO TITO MANLIO COS.
RELATA EST LVCIO AEMILIO PAVLO LVDIS FVNERALIBVS
NON EST PLACITA
TERTIO RELATA EST Q. FVLVIO LVC. MARCIO AEDILIBVS CVRVLIBVS
EGIT LVC AMBIVIVS LVC SERGIVS TVRPIO
PLACVIT

PERSONAE

PROLOGVS
PHILOTIS MERETRIX
SYRA ANVS
PARMENO SERVOS
(SCIRTVS SERVOS)
LACHES SENEX
SOSTRATA MATRONA
PHIDIPPVS SENEX
PAMPILVS ADVLESCENS
SOSIA SERVOS
MYRRINA MATRONA
BACCHIS MERETRIX
CANTOR

PERIOCHA
C. SVLPICI APOLLINARIS

Vxorem ducit Pamphilus Philumenam,
cui quondam ignorans uirgini uitium obtulit,
cuiusque per uim quem detraxit anulum
dederat amicae Bacchidi meretriculae.
dein profectus in Imbrum est: nuptam haud attigit.
hanc mater utero grauidam, ne id sciat socrus,
ut aegram ad sese transfert. reuenit Pamphilus,
deprendit partum, celat; uxorem tamen
recipere non uolt. pater incusat Bacchidis
amorem. dum se purgat Bacchis, anulum
mater uitatae forte adgnoscit Myrrina.
uxorem recipit Pamphilus cum filio.

PROLOGVS (I)

Hecyra est huic nomen fabulae. haec quom datast
nova, novom intervenit vitium et calamitas
ut neque spectari neque cognosci potuerit:
ita populu' studio stupidus in funambulo
animum occuparat. nunc haec planest pro nova, 5
et is qui scripsit hanc ob eam rem noluit
iterum referre ut iterum possit vendere.
alias cognostis eiu' quaeso hanc noscite.

PROLOGVS (II)

Orator ad vos venio ornatu prologi:
sinite exorator sim <eo>dem ut iure uti senem 10
liceat quo iure sum usus adulescentior,
novas qui exactas feci ut inveterascerent,
ne cum poeta scriptura evanesceret.
in is quas primum Caecili didici novas
partim sum earum exactu' , partim vix steti. 15
quia scibam dubiam fortunam esse scaenicam,
spe incerta certum mihi laborem sustuli,
<ea>dem agere coepi ut ab eodem alias discerem
novas, studiose ne illum ab studio abducerem.
perfeci ut spectarentur: ubi sunt cognitae, 20

placitae sunt. ita poetam restitui in locum
 prope iam remmotum iniuria advorsarium
 ab studio atque ab labore atque arte musica.
 quod si scripturam sprevissem in praesentia
 et in deterrendo voluissem operam sumere, 25
 ut in otio esset potius quam in negotio,
 deterruissem facile ne alias scriberet.
 nunc quid petam mea causa aequo animo attendite.
 Hecyram ad vos refero, quam mihi per silentium
 numquam agere licitumst; ita eam oppressit calamitas. 30
 eam calamitatem vostra intellegentia
 sedabit, si erit adiutrix nostrae industriae.
 quom primum eam agere coepi, pugilum gloria
 (funambuli eodem accessit expectatio),
 comitum conventu' , septu' , amor mulierum 35
 fecere ut ante tempus exirem foras.
 vetere in nova coepi uti consuetudine
 in experiundo ut essem; refero denuo.
 primo actu placeo; quom interea rumor venit
 datum iri gladiatores, populu' convolat, 40
 tumultuantur clamant, pugnant de loco:
 ego interea meum non potui tutari locum.
 nunc turba nulla est: otium et silentiumst:
 agendi tempu' mihi datumst; vobis datur
 potestas condecorandi ludos scaenicos. 45
 nolite sinere per vos artem musicam
 recidere ad paucos: facite ut vostra auctoritas
 meae auctoritati fautrix adiutrixque sit.
 si numquam avare pretium statui arti meae
 et eum esse quaestum in animum induxi maxumum 50
 quam maxume servire vostris commodis,
 sinite impetrare me, qui in tutelam meam
 studium suum et se in vostram commisit fidem,
 ne eum circumventum inique iniqui inrideant.
 mea causa causam accipite et date silentium, 55
 ut lubeat scribere aliis mihi que ut discere
 novas expediat posthac pretio emptas meo.

ACTVS I

Philotis Syra

I.i

PH. Per pol quam paucos reperias meretricibus
 fidelis evenire amatores, Syra.

vel hic Pamphilus iurabat quotiens Bacchidi, 60
quam sancte, uti quivis facile posset credere,
numquam illa viva ducturum uxorem domum!
em duxit. SY. ergo propterea te sedulo
et moneo et hortor ne quousquam misereat,
quin spolies mutiles laceres quemque nacta sis. 65
PH. utine eximium neminem habeam? SY. neminem:
nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit
quin ita paret sese abs te ut blanditiis suis
quam minimo pretio s<ua>m voluptatem expleat.
hiscin tu amabo non contra insidiabere? 70
PH. tamen pol eandem iniuriumst esse omnibus.
SY. iniurium autem est ulcisci advorsarios,
aut qua via te captent <ea>dem ipsos capi?
eheu me miseram, quor non aut istaec mihi
aetas et formast aut tibi haec sententia? 75

Parmeno Philotis Syra

I.ii

PA. Senex si quaeret me, modo isse dicito
ad portum percontatum adventum Pamphili.
audin quid dicam, Scirte? si quaeret me, uti
tum dicas; si non quaeret, nullu' ikeris,
alias ut uti possim causa hac integra. 80
sed videon ego Philotium? unde haec advenit?
Philoti' şalve multum. PH. o salve, Parmeno.
SY. salve mecastor, Parmeno. PA. et tu edepol, Syra.
dic mi, ubi, Philoti' te oblectasti tam diu?
PH. minime equidem me oblectavi, quae cum milite 85
Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo:
biennium ibi perpetuom misera illum tuli.
PA. edepol te desiderium Athenarum arbitror,
Philotium, cepisse saepe et te tuom
consilium contempsisse. PH. non dici potest 90
quam cupida eram huc redeundi, abeundi a milite
vosque hic videndi, antiqua ut consuetudine
agitarem inter vos libere convivium.
nam illi[c] haud licebat nisi praefinito loqui
quae illi placerent. PA. haud opinor commode 95
finem statuisse orationi militem.
PH. sed quid hoc negotist? modo quae narravit mihi
hic intu' Bacchi'? quod ego numquam credidi
fore, ut ille hac viva posset animum inducere
uxorem habere. PA. habere autem? PH. eho tu, an non habet? 100
PA. habet, sed firmae haec vereor ut sint nuptiae.

PH. ita di deaeque faxint, si in rem est Bacchidis.
sed qui istuc credam ita esse dic mihi, Parmeno.

PA. non est opus prolato hoc: percontarier
desiste. PH. nempe <ea> causa ut ne id fiat palam? 105
ita me di amabunt, haud propterea te rogo,
uti hoc proferam, sed ut tacita mecum gaudeam.

PA. numquam tam dices commode ut tergum meum
tuam in fidem committam. PH. ah noli, Parmeno:
quasi tu non multo malis narrare hoc mihi 110
quam ego quae percontor scire. PA. (vera haec praedicat
et illud mihi vitiumst maximum.) si mihi fidem
das te taciturnam, dicam. PH. ad ingenium redis.
fidem do: loquere. PA. ausculta. PH. istic sum. PA. hanc Bacchidem
amabat ut quom maxime tum Pamphilus 115
quom pater uxorem ut ducat orare occipit
et haec communia omnium quae sunt patrum,
sese senem esse dicere, illum autem unicum:
praesidium velle se senectuti suae.

ill' primo se negare; sed postquam acrius 120
pater instat, fecit animi ut incertus foret
pudorin anne amori obsequeretur magis.
tundendo atque odio denique effecit senex:
despondit <ei> gnatam hui(u)s vicini proxumi.
usque illud visum est Pamphilo ne utiquam grave 125
donec iam in ipsis nuptiis, postquam videt
paratas nec moram ullam quin ducat dari,
ibi demum ita aegre tulit ut ipsam Bacchidem,
si adesset, credo ibi eiu' commiseresceret.

ubiquomque datum erat spatium solitudinis 130
ut conloqui mecum una posset: "Parmeno,
perii, quid ego egi! in quod me conieci malum!
non potero ferre hoc, Parmeno: perii miser."
PH. at te di deaeque perdunt cum istoc odio, Lache!
PA. ut ad pauca redeam, uxorem deducit domum. 135
nocte illa prima virginem non attigit;
quae consecutast nox eam, nihilo magis.

PH. quid ais? cum virgine una adulescens cubuerit
plus potu' , ~~sed~~ illa abstinere ut potuerit?
non veri simile dici' ~~et~~que verum arbitror. 140
PA. credo ita videri tibi. nam nemo ad te venit
nisi cupiens t<ui>; ille invitus illam duxerat.

PH. quid deinde fit? PA. diebu' ~~ane~~ pauculis
post Pamphilus me solum seducit foras
narratque ut virgo ab se integra etiam tum siet, 145
seque ante quam eam uxorem duxisset domum,
sperasse eas tolerare posse nuptias.
"sed quam decrerim me non posse diutius
habere, eam ludibrio haberi, Parmeno,
quin integram itidem reddam, ut accepi ab suis, 150

neque honestum mihi neque utile ipsi virginist."
 PH. pium ac pudicum ingenium narras Pamphili.
 PA. "hoc ego proferre incommodum mi esse arbitror;
 reddi patri autem, quoi tu nil dicas viti,
 superbumst. sed illam spero, ubi hoc cognoverit 155
 non posse se mecum esse, abituram denique."
 PH. quid interea? ibatne ad Bacchidem? PA. cotidie.
 sed ut fit, postquam hunc alienum ab sese videt,
 maligna multo et mage procax facta ilico est.
 PH. non edepol mirum. PA. atque ea res multo maxime 160
 diiunxit illum ab illa, postquam et ipse se
 et illam et hanc quae domi erat cognovit satis,
 ad exemplum ambarum mores <ea>rum existimans.
 haec, ita uti liberali esse ingenio decet,
 pudens modesta incommoda atque iniurias 165
 viri omnis ferre et tegere contumelias.
 hic animu' partim uxori' misericordia
 devinctu', partim victus hui(u)s iniuriis
 paullatim elapsust Bacchidi atque huc transtulit
 amorem, postquam par ingenium nactus est. 170
 interea in Imbro moritur cognatus senex
 horunc: ea ad hos redibat lege hereditas.
 eo amantem invitum Pamphilum extrudit pater.
 reliquit cum matre hic uxorem; nam senex
 rus abdidit se, huc raro in urbem com meat. 175
 PH. quid adhuc habent infirmitatis nuptiae?
 PA. nunc audies. primo dies complusculos
 bene convenibat sane inter eas. interim
 miris modis odisse coepit Sostratam:
 neque lites ullae inter eas, postulatio 180
 numquam. PH. quid igitur? PA. siquando ad eam accesserat
 confabulatum, fugere e conspectu ilico,
 videre nolle: denique ubi non quit pati,
 simulat se ad matrem accersi ad rem divinam, abit.
 ubi illic die est compluris, accersi iubet: 185
 dixere causam tum nescioquam. iterum iubet:
 nemo remisit. postquam accersunt saepius,
 aegram esse simulant mulierem. nostra ilico
 it visere ad eam: admisit nemo. hoc ubi senex
 rescivit, heri ea causa rure huc advenit, 190
 patrem continuo convenit Philumena.
 quid egerint inter se nondum etiam scio;
 nisi sane curaest quorsum eventurum hoc siet.
 habes omnem rem: pergam quo coepi hoc iter.
 PH. et quidem ego; nam constitui cum quodam hospite 195
 me esse illum conventuram. PA. di vortant bene
 quod agas! PH. vale. PA. et tu bene vale, Philotium.

ACTVS II

Laches Sostrata

II.i

LA. Pro deum atque hominum fidem, quod hoc genus est, quae haec est coniuratio!

utin omnes mulieres eadem aequae studeant nolintque omnia
neque declinatam quicquam ab aliarum ingenio ullam reperias! 200
itaque adeo uno animo omnes socrus oderunt nurus.

viris esse advorsas aequae studiumst, simili' ~~p~~atinaciam,
in eodemque omnes mihi videntur ludo doctae ad malitiam; et
<ei> ludo, si ullus est, magistram hanc esse sati' certo scio.

SO. me miseram, quae nunc quam ob rem accuser nescio. LA. hem 205

tu nescis? SO. non, ita me di bene ament, mi Lache,
itaque una inter nos agere aetatem liceat. LA. di mala prohibeant.

SO. meque abs te inmerito esse accusatam post modo rescisces. LA. scio,
te inmerito? an quicquam pro istis factis dignum te dici potest?

quae me et te et familiam dedecoras, filio luctum paras; 210

tum autem ex amicis inimici ut sint nobis adfines facis,
qui illum decrerunt dignum <uo>s quoi liberos committerent.
tu sola exorere quae perturbes haec tua inprudencia.

SO. egon? LA. tu inquam, mulier, quae me omnino lapidem, non hominem putas.

an, quia ruri esse crebro soleo, nescire arbitramini 215

quo quisque pacto hic vitam vostrarum exigit?

multo melius hic quae fiunt quam illi[c] ubi sum adsidue scio.

ideo quia, ut vos mihi domi eriti' , ~~p~~inde ego ero fama foris.

iampridem equidem audivi cepisse odium t<ui> Philumenam,
minimeque adeo [est] mirum, et ni id fecisset magis mirum foret; 220

sed non credidi adeo ut etiam totam hanc odisset domum:

quod si scissem illa hic maneret potiu' , tu hinc isses foras.

at vide quam inmerito aegritudo haec oritur mi abs te, Sostrata:

rus habitatum abii concedens vobis et <ei> serviens,

sumptus vestros otiumque ut nostra res posset pati, 225

m<eo> labori haud parcens praeter aequom atque aetatem meam.

non te pro his curasse rebu' nequid aegre esset mihi!

SO. non mea opera neque pol culpa evenit. LA. immo maxime:

sola hic f<ui>sti: in te omnis haeret culpa sola, Sostrata.

quae hic erant curares, quom ego vos curis solvi ceteris. 230

cum puella anum suscepisse inimicitias non pudet?

illi(u)s dices culpa factum? SO. haud equidem dico, mi Lache.

LA. gaudeo, ita me di ament, gnati causa; nam de te quidem

sati' ~~sic~~ peccando detrimenti nil fieri potest.

SO. qui scis an ea causa, mi vir, me odisse adsimulaverit 235

ut cum matre plus una esset? LA. quid ais? non signi hoc sat est,

quod heri nemo voluit visentem ad eam te intromittere?

SO. enim lassam oppido tum esse <ai>bant: eo ad eam non admissa sum.

LA. t<uo>s esse ego illi mores morbum mage quam ullam aliam rem arbitror,
et merito adeo; nam vostrarum nullast quin gnatum velit 240
ducere uxorem; et quae vobis placitast condicio datur:
ubi duxere impulsu vostro, vostro impulsu <ea>sdem exigunt.

Phidippvs Laches Sostrata

II.ii

PH. Etsi scio ego, Philumena, m<eu>m ius esse ut te cogam
quae ego imperem facere, ego tamen patrio animo victu' Æciam
ut tibi concedam neque tuae lubidini advorsabor. 245

LA. atque eccum Phidippum optume video: hinc iam scibo hoc quid sit.
Phidippe, etsi ego m<ei>s me omnibus scio esse adprime obsequentem,
sed non adeo ut mea facilitas corrumpat illorum animos:
quod tu si idem faceres, magis in rem et vostram et nostram id esset.
nunc video in illarum potestate esse te. PH. heia vero. 250

LA. adii te heri de filia: ut veni, itidem incertum amisti.
haud ita decet, si perpetuam hanc vis esse adfinitatem,
celare te iras. siquid est peccatum a nobis profer:
aut ea refellendo aut purgando vobis corrigemus
te iudice ipso. sin east causa retinendi apud vos 255
quia aegrast, te mihi iniuriam facere arbitror, Phidippe,
si metui' sasiut meae domi curetur diligenter.
at ita me di ament, haud tibi hoc concedo--[etsi] illi pater es--
ut tu illam salvam mage velis quam ego: id adeo gnati causa,
quem ego intellexi illam haud minus quam se ipsum magni facere. 260
neque adeo clam me est quam esse eum graviter laturum credam,
hoc si rescierit: <eo> domum studeo haec priu' quam ille redeat.

PH. Laches, et diligentiam vostram et benignitatem
novi et quae dicis omnia esse ut dicis animum induco,
et te hoc mihi cupio credere: illam ad vos redire studeo 265
si facere possim ullo modo. LA. quae res te id facere prohibet?
eho num quid nam accusat virum? PH. minime. nam postquam attendi
magis et vi coepi cogere ut rediret, sancte adiurat
non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.
aliud fortasse aliis viti est: ego sum animo leni natus: 270
non possum advorsari meis. LA. em Sostrata. SO. heu me miseram!
LA. certumne est istuc? PH. nunc quidem ut videtur: sed num quid vis?
nam est quod me transire ad forum iam oportet. LA. eo tecum una.

Sostrata

II.iii

Edepol ne nos sumus inique aequae omnes invisae viris
propter paucas, quae omnes faciunt dignae ut videamur malo. 275
nam ita me di ament, quod me accusat nunc vir, sum extra noxiam.
sed non facile est expurgatu: ita animum induxerunt socrus
omnis esse iniquas: haud pol mequidem; nam numquam secus
habui illam ac si ex me esset gnata, nec qui hoc mi eveniat scio;
nisi pol filium multimodis iam exspecto ut redeat domum. 280

ACTVS III

Pamphilvs Parmeno (Myrrina)

III.i

PAM. Nemini plura acerba credo esse ex amore homini umquam oblata
quam mi. heu me infelicem, hancin ego vitam parsi perdere!
hacin causa ego eram tanto opere cupidu' ~~re~~redi domum! hui
quanto fuerat praestabilius ubivis gentium agere aetatem
quam huc redire atque haec ita esse miserum me resciscere! 285
nam nos omnes quibus est alicunde aliquis obiectus labos,
omne quod est interea tempu' priu' quam id rescitumst lucrost.
PAR. ac sic citiu' quae expedias his aerumnis reperias:
si non rediisses, haec irae factae essent multo ampliores.
sed nunc adventum tuom ambas, Pamphile, scio reverituras: 290
rem cognosces, iram expedies, rursus in gratiam restitues.
levia sunt quae tu pergravia esse in animum induxti tuom.
PAM. quid consolare me? an quisquam usquam gentiumst aequae miser?
priu' quam hanc uxorem duxi habebam alibi animum amori deditum;
tamen numquam ausu' sum accusare <ea>m quam mi obtrudit pater: 295
iam in hac re, ut taceam, quoivis facile scitust quam fuerim miser.
vix me illi<m> abstraxi atque inpeditum in ea expedivi animum meum,
vixque huc contuleram: em nova res ortast porro ab hac quae me abstrahat.
tum matrem ex <ea> re me aut uxorem in culpa inventurum arbitror;
quod quom ita esse invenero, quid restat nisi porro ut fiam miser? 300
nam matri' efre iniurias me, Parmeno, pietas iubet;
tum uxori obnoxius sum: ita olim s<uo> me ingenio pertulit,
tot m<ea>s iniurias quae numquam in ullo patefecit loco.
sed magnum nescioquid necesses evenisse, Parmeno,
unde ira inter eas intercessit quae tam permansit diu. 305
PAR. haud quidem hercle: parvom; si vis vero veram rationem exsequi,
non maxumas quae maxumae sunt interdum irae iniurias
faciunt; nam saepe est quibus in rebus aliu' iratus quidem est,
quom de <ea>dem causast iracundu' factus inimicissimus.
pueri inter sese quam pro levibu' noxiisrās gerunt 310
quapropter? quia enim qui <eo>s gubernat animum eum infirmum gerunt.
itidem illae mulieres sunt ferme ut pueri levi sententia:

fortasse unum aliquod verbum inter eas iram hanc concivisse.
 PAM. abi, Parmeno, intro ac me venisse nuntia. PAR. hem quid hoc est? PAM. tace.
 trepidari sentio et cursari rursus prorsum. PAR. agedum, ad fores 315
 accedo propius. em sensistin? PAM. noli fabularier.
 pro Iuppiter, clamorem audivi. PAR. tute loqueris, me vetas.
 (MY. intus) tace obsecro, mea gnata. PAM. matri' vox vixit Philumena.
 nullus sum. PAR. quidum? PAM. perii. PAR. quam ob rem? PAM.
 nescioquod magnum malum
 profecto, Parmeno, me celant. PAR. uxorem Philumenam 320
 pavitare nescioquid dixerunt: id si forte est nescio.
 PAM. interii; quor mihi id non dixisti? PAR. quia non poteram una omnia.
 PAM. quid morbi est? PAR. nescio. PAM. quid? nemon medicum adduxit?
 PAR. nescio.
 PAM. cesso hinc ire intro ut hoc quam primum quidquid est certo sciam?
 quonam modo, Philumena mea, nunc te offendam adfectam? 325
 nam si periculum ullum in te inest, perisse me una haud dubiumst.--
 PAR. non usu' fatost mihi nunc hunc intro sequi;
 nam invisos omnis nos esse illis sentio:
 heri nemo voluit Sostratam intro admittere.
 si forte morbus amplior factus siet 330
 (quod sane nolim, maxime eri causa mei),
 servom ilico introisse dicent Sostratae,
 aliquid tulisse comminiscuntur mali
 capiti atque aetati illorum morbu' qui actu' is:
 era in crimen veniet, ego vero in magnum malum. 335

Sostrata Parmeno Pamphilvs

III.ii

SO. Nescioquid iam dudum audio hic tumultuari misera:
 male metuo ne Philumena magis morbus adgravescat:
 quod te, Aesculapi, et te, Salus, nequid sit huius oro.
 nunc ad eam visam. PAR. heus Sostrata. SO. hem. PAR. iterum istinc excludere.
 SO. ehem Parmeno, tun hic eras? perii, quid faciam misera? 340
 non visam uxorem Pamphili, quom in proximo hic sit aegra?
 PAR. non visas? ne mittas quidem visendi causa quemquam.
 nam qui amat quom odio ipsus est, bis facere stulte duco:
 laborem inanem ipsus capit et illi molestiam adfert.
 tum filius tuos intro iit videre, ut venit, quid agat. 345
 SO. quid ais? an venit Pamphilus? PAR. venit. SO. dis gratiam habeo.
 hem istoc verbo animu' ninih redit et cura ex corde excessit.
 PAR. iam ea te causa maxime nunc hoc intro ire nolo;
 nam si remittent quidpiam Philumena dolores,
 omnem rem narrabit, scio, continuo sola soli 350
 quae inter vos intervenerit, unde ortumst initium irae.
 atque eccum video ipsum egredi: quam tristis[es]t! SO. o mi gnate!

PAM. mea mater, salve. SO. gaudeo venisse salvom. salvan
 Philumenast? PAM. meliusculast. SO. utinam istuc ita di faxint!
 quid tu igitur lacrumas? aut quid es tam tristi'? PAM. recte, mater. 355
 SO. quid f<ui> tumulti? dic mihi: an dolor repente invasit?
 PAM. ita factumst. SO. quid morbi est? PAM. febris. SO. cotidiana?
 PAM. ita aiunt.
 i sodes intro, consequar iam te, mea mater. SO. fiat.--
 PAM. tu pueris curre, Parmeno, obviam atque is onera adiuta.
 PAR. quid? non sciunt ipsi viam domum qua veniant? PAM. cessas? 360

Pamphilvs

III.iii

Nequeo m<ea>rum rerum initium ullum invenire idoneum
 unde exordiar narrare quae necopinanti accidunt;
 partim quae perspexi hisce oculis, partim quae accepi auribus:
 qua me propter exanimatum citius eduxi foras.
 nam modo intro me ut corripui timidus, alio suspicans 365
 morbo me visurum adfectam ac sensi esse uxorem: ei mihi!
 postquam me aspexere ancillae advenisse, ilico omnes simul
 laetae exclamant "venit", id quod me repente aspexerant.
 sed continuo voltum earum sensi inmutari omnium,
 quia tam incommode illic fors obtulerat adventum meum. 370
 una illarum interea propere praecucurrit nuntians
 me venisse: ego ei(u)s videndi cupidus aeta consequor.
 postquam intro adveni, extemplo eiu' m<or>um cognovi miser;
 nam neque ut celari posset tempus spatium ullum dabat
 neque voce alia ac res monebat ipsa poterat conqueri. 375
 postquam aspexi, "o facinus indignum" inquam et corripui ilico
 me inde lacrumans, incredibili re atque atroci percitus.
 mater consequitur: iam ut limen exirem, ad genua accidit
 lacrumans misera: miseritumst. profecto hoc sic est, ut puto:
 omnibu' nobis ut res dant sese ita magni atque humiles sumus. 380
 hanc habere orationem mecum principio institit:
 "o mi Pamphile, abs te quam ob rem haec abierit causam vides;
 nam vitiumst oblatum virgini olim a nescioquo inprobo.
 nunc huc confugit te atque alios partum ut celaret suom."
 sed quom orata huius m<in>iscor nequeo quin lacrumem miser. 385
 "quaeque fors fortunast" inquit "nobis quae te hodie obtulit,
 per eam te obsecramus ambae, si ius si fas est, uti
 advorsa eiu' p<ro> te tecta tacitaque apud omnis sient.
 si umquam erga te animo esse amico sensisti <ea>m, mi Pamphile,
 sine labore hanc gratiam te uti sibi des pro illa nunc rogat. 390
 ceterum de reddenda id facias quod in rem sit tuam.
 parturire eam nec gravidam esse ex te solus conscius:
 nam aiunt tecum post duobus concubuisse [eam] mensibus.

tum, postquam ad te venit, mensis agitur hic iam septimus:
quod te scire ipsa indicat res. nunc si potis est, Pamphile, 395
maxume volo doque operam ut clam partus eveniat patrem
atque adeo omnis. sed si id fieri non potest quin sentiant,
dicam abortum esse: scio nemini aliter suspectum fore
quin, quod veri similest, ex te recte eum natum putent.
continuo exponetur: hic tibi nil est quicquam incommodi, 400
et illi miserae indigne factam iniuriam contexeris."
pollicitus sum et servare in eo certumst quod dixi fidem.
nam de redducenda, id vero ne utiquam honestum esse arbitror
nec faciam, etsi amor me graviter consuetudoque ei(u)s tenet.
lacrumo quae posthac futurast vita quom in mentem venit 405
solitudoque. o fortuna, ut numquam perpetuo' slata!
sed iam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit,
quem ego tum consilio missum feci: idem [nunc] huc operam dabo.
adest Parmeno cum pueris: hunc minimest opus
in hac re adesse; nam olim soli credidi 410
ea me abstinuisse in principio quom datast.
vereor, si clamorem ei(u)s hic crebro exaudiat,
ne parturire intellegat. aliquo mihist
hinc ablegandu' dum prit Philumena.

Parmeno Sosia Pamphilvs

III.iv

PAR. Ain tu tibi hoc incommodum evenisse iter? 415
SO. non hercle verbis, Parmeno, dici potest
tantum quam re ipsa navigare incommodumst.
PAR. itan est? SO. o fortunate, nescis quid mali
praeterieris qui numquam es ingressus mare.
nam alias ut mittam miserias, unam hanc vide: 420
dies triginta aut plus eo in navi fui
quom interea semper mortem exspectabam miser;
ita usque advorsa tempestate usi sumus.
PAR. odiosum. SO. haud clam me est. denique hercle aufugerim
potius quam redeam, si <eo> mihi redeundum sciam. 425
PAR. olim quidem te causae inpellebant leves,
quod nunc minitare facere, ut faceres, Sosia.
sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium:
ite intro; ego hunc adibo, siquid me velit.--
ere, etiam [nunc] tu hic stas? PAM. et quidem te exspecto. PAR. quid est? 430
PAM. in arcem transcurso opus est. PAR. quoi homini? PAM. tibi.
PAR. in arcem? quid eo? PAM. Callidemidem hospitem
Myconium, qui mecum una vectust, conveni.
PAR. perii. vovisse hunc dicam, si salvos domum
redisset umquam, ut me ambulando rumperet? 435

PAM. quid cessas? PAR. quid vis dicam? an conveniam modo?
PAM. immo quod constitui me hodie conventurum eum,
non posse, ne me frustra illi exspectet. vola.
PAR. at non novi homini' faciē. PAM. at faciam ut noveris:
magnu' r̄ticundu' r̄ispu' c̄assu' caesius 440
cadaverosa facie. PAR. di illum perduint!
quid si non veniet? maneamne usque ad vesperum?
PAM. maneto: curre. PAR. non queo: ita defessu' sum-
PAM. ille abiit. quid agam infelix? prorsus nescio
quo pacto hoc celem quod me oravit Myrrina, 445
s<uae> gnatae partum; nam me miseret mulieris.
quod potero faciam, tamen ut pietatem colam;
nam me parenti potiu' q̄am amori obsequi
oportet. attat eccum Phidippum et patrem
video: horsum pergunt. quid dicam hisce incertu' sum. 450

Laches Phidippvs Pamphilvs

III.v

LA. Dixtin dudum illam dixisse se exspectare filium?
PH. factum. LA. venisse aiunt: redeat. PA. causam quam dicam patri
quam ob rem non redducam nescio. LA. quem ego hic audivi loqui?
PA. certum affirmare est viam me quam decrevi persequi.
LA. ipse est de quo hoc agebam tecum. PA. salve, mi pater. 455
LA. gnate mi, salve. PH. bene factum te advenisse, Pamphile;
atque adeo, id quod maxumumst, salvom atque validum. PA. creditur.
LA. advenis modo? PA. admodum. LA. cedo, quid reliquit Phania
consobrinu' noster? PA. sane hercle homo voluptati obsequens
f<ui>t dum vixit; et qui sic sunt haud multum heredem iuvant, 460
sibi vero hanc laudem relinquont "vixit, dum vixit, bene."
LA. tum tu igitur nil attulisti plus una hac sententia?
PA. quidquid est id quod reliquit, profuit. LA. immo obfuit;
nam illum vivom et salvom vellem. PH. inpune optare istuc licet:
ill' revivescet iam numquam; et tamen utrum malis scio. 465
LA. heri Philumenam ad se accersi hic iussit. dic iussisse te.
PH. noli fodere. iussi. LA. sed eam iam remittet. PH. scilicet.
PA. omnem rem scio ut sit gesta: adveniens audivi modo.
LA. at istos invidos di perdant qui haec lubenter nuntiant.
PA. ego me scio cavisse ne ulla merito contumelia 470
fieri a vobis posset; idque si nunc memorare hic velim
quam fideli animo et benigno in illam et clementi fui,
vere possum, ni te ex ipsa haec mage velim resciscere;
namque <eo> pacto maxume apud te meo erit ingenio fides,
quom illa, quae nunc in me iniquast, aequa de me dixerit. 475
neque mea culpa hoc discidium evenisse, id testor deos.
sed quando sese esse indignam deputat matri meae

quae concedat cui(u)sque mores toleret sua modestia,
 neque alio pacto componi potest inter eas gratia,
 segreganda aut mater a me est, Phidippe, aut Philumena. 480
 nunc me pietas matri' p̄t̄u' comm̄dum suadet sequi.
 LA. Pamphile, haud invito ad auris sermo mi accessit tuos,
 quom te postputasse omnis res prae parente intellego;
 verum vide ne impulsus ira prave insistas, Pamphile.
 PA. quibus iris pulsu' nūc in illam iniquo' is̄n 485
 quae numquam quicquam erga me commeritast, pater,
 quod nollem, et saepe quod vellem meritam scio?
 amoque et laudo et vehementer desidero;
 nam f<ui>sse erga me miro ingenio expertu' sum;
 illique exopto ut relicuam vitam exigat 490
 cum eo viro me qui sit fortunatior,
 quandoquidem illam a me distrahit necessitas.
 PH. tibi id in manust ne fiat. LA. si sanus sies:
 iube illam redire. PA. non est consilium, pater:
 matris servibo commodis. LA. quo abis? mane 495
 mane, inquam: quo abis?-- PH. quae haec est pertinacia?
 LA. dixin, Phidippe, hanc rem aegre laturum esse eum?
 quam ob rem te orabam filiam ut remitteres.
 PH. non credidi edepol adeo inhumanum fore.
 ita nunc is sibi me supplicaturum putat? 500
 si est ut velit redducere uxorem, licet;
 sin aliost animo, renumeret dotem huc, eat.
 LA. ecce autem tu quoque proterve iracundus es!
 PH. percontumax redisti huc nobis, Pamphile!
 LA. decedet iam ira haec, etsi merito iratus est. 505
 PH. quia paullum vobis accessit pecuniae,
 sublatis animi sunt. LA. etiam mecum litigas?
 PH. deliberet renuntietque hodie mihi
 velitne an non, ut alii, si huic non est, siet.
 LA. Phidippe, ades, audi paucis.-- abiit. quid mea? 510
 postremo inter se transigant ipsi ut lubet,
 quando nec gnatu' n̄e hic mi quicquam obtemperant,
 quae dico parvi pendunt. porto hoc iurgium
 ad uxorem quoi(u)s haec fiunt consilio omnia,
 atque in eam hoc omne quod mihi aegrest evomam. 515

ACTVS IV

Myrrina Phidippvs

IV.i

MY. Perii, quid agam? quo me vortam? quid viro m<eo> respondebo

misera? nam audivisse vocem pueri visust vagientis;
 ita corripuit derepente tacitu' sese ad filiam.
 quod si rescierit peperisse eam, id qua causa clam me habuisse
 dicam non edepol scio. 520
 sed ostium concrepuit. credo ipsum exire ad me: nulla sum.
 PH. uxor ubi me ad filiam ire sensit, se duxit foras:
 atque eccam: video. quid ais, Myrrina? heus tibi dico. MY. mihine, vir?
 PH. vir ego tuo' sim? tu virum me aut hominem deputas adeo esse?
 nam si utrumvis horum, mulier, umquam tibi visus forem, 525
 non sic ludibrio t<ui>s factis habitus essem. MY. quibus? PH. at rogitas?
 peperit filia: hem taces? ex qui? MY. istuc patrem rogare est aequom.
 perii! ex quo censes nisi ex illo quoi datast nuptum obsecro?
 PH. credo: neque adeo arbitrari patris est aliter. sed demirror
 quid sit quam ob rem hunc tanto opere omnis nos celare volueris 530
 partum, praesertim quom et recte et tempore suo pepererit.
 adeon pervicaci esse animo ut puerum praeoptares perire,
 ex quo firmiorem inter nos fore amicitiam posthac scires,
 potiu' quam advorsum animi t<ui> lubidinem esset cum illo nupta!
 ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quae test penes. 535
 MY. misera sum. PH. utinam sciam ita esse istuc! sed nunc mi in mentem venit
 de hac re quod locuta es olim, quom illum generum cepimus:
 nam negabas nuptam posse filiam t<ua>m te pati
 cum eo qui meretricem amaret, qui pernoctaret foris.
 MY. (quamvis causam hunc suspicari quam ipsam veram mavolo.) 540
 PH. multo priu' c<ivi> quam tu illum habere amicam, Myrrina;
 verum id vitium numquam decrevi esse ego adolescentiae;
 nam id [omnibus] innatumst. at pol iam aderit se quoque etiam quom oderit.
 sed ut olim te ostendisti, eadem esse nil cessavisti usque adhuc
 ut filiam ab eo abduceres neu quod ego egissem esset ratum. 545
 id nunc res indicium haec facit quo pacto factum volueris.
 MY. adeon me esse pervicacem censes, quoi mater siem,
 ut eo essem animo, si ex usu esset nostro hoc matrimonium?
 PH. tun prospicere aut iudicare nostram in rem quod sit potes?
 audisti ex aliquo fortasse qui vidisse <eu>m diceret 550
 exeuntem aut intro euntem ad amicam. quid tum postea?
 si modeste ac raro haec fecit, nonne ea dissimulare nos
 magis humanumst quam dare operam id scire qui nos oderit?
 nam si is posset ab ea sese derepente avellere
 quicum tot consuisset annos, non eum hominem ducerem 555
 nec virum sati' firmum gnatae. MY. mitte adolescentem obsecro
 et quae me peccasse ais. abi, solu' solum c<on>veni,
 roga velitne uxorem an non: si est ut dicat velle se,
 redde; sin est autem ut nolit, recte ego consului meae.
 PH. siquidem ille ipse non volt et tu sen[si]sti in eo esse, Myrrina, 560
 peccatum, aderam quoi(u)s consilio fuerat ea par prospici.
 quam ob rem incendor ira esse ausam facere haec te iniussu meo.
 interdico ne extulisse extra aedis puerum usquam velis.
 sed ego stultior m<ei>s dictis parere hanc qui postulem.
 ibo intro atque edicam servis nequoquam ecferru sinant.-- 565

MY. nullam pol credo mulierem me miseriorem vivere:
 nam ut hic laturus hoc sit, si ipsam rem ut siet resciverit,
 non edepol clam me est, quom hoc quod leviust tam animo irato tulit;
 nec qua via sententia eiu' possit mutari scio.
 hoc mi unum ex plurumis miseriis relicuom fuerat malum, 570
 si puerum ut tollam cogit, quoi(u)s nos qui sit nescimus pater.
 nam quom compressast gnata, forma in tenebris nosci non quitast,
 neque detractum <ei> tum quicquamst qui posset post nosci qui siet;
 ipse eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens anulum.
 simul vereor Pamphilum ne orata nostra nequeat diutius 575
 celare, quom sciet alienum puerum tolli pro suo.

Sostrata Pamphilvs (Laches)

IV.ii

SO. Non clam me est, gnate mi, tibi me esse suspectam, uxorem tuam
 propter m<eo>s mores hinc abisse, etsi ea dissimulas sedulo.
 verum ita me di ament itaque optingant ex te quae exoptem mihi ut
 numquam sciens commerui merito ut caperet odium illam mei. 580
 teque ante quod me amare rebar, <ei> rei firmasti fidem;
 nam mi intu' tuo' atp̄r narravit modo quo pacto me habueris
 praepositam amori t<uo>: nunc tibi me certumst contra gratiam
 referre ut apud me praemium esse positum pietati scias.
 mi Pamphile, hoc et vobis et meae commodum famae arbitror: 585
 ego rus abituram hinc cum t<uo> me esse certo decrevi patre,
 ne mea praesentia obstet neu causa ulla restet relicua
 quin tua Philumena ad te redeat. PA. quaeso quid istuc consilist?
 illi(u)s stultitia victa ex urbe tu rus habitatum migres?
 haud facies, neque sinam ut qui nobis, mater, male dictum velit, 590
 mea pertinacia esse dicat factum, haud tua modestia.
 tum t<ua>s amicas te et cognatas deserere et festos dies
 mea causa nolo. SO. nil pol iam istaec mihi res voluptatis ferunt:
 dum aetati' t̄mpu' tulit, p̄functa sati' usm: satias iam tenet
 studiorum istorum. haec mihi nunc curast maxuma ut nequoi mea 595
 longinquitas aetatis obstet mortemve exspectet meam.
 hic video me esse invisam inmerito: tempust me concedere.
 sic optume, ut ego opinor, omnis causas praecidam omnibus:
 et me hac suspicione exsolvam et illis morem gessero.
 sine me obsecro hoc effugere volgu' quod male audit mulierum. 600
 PA. quam fortunatu' ceteris sum rebus, absque una hac foret,
 hanc matrem habens talem, illam autem uxorem! SO. obsecro, mi Pamphile,
 non tute incommodam rem, ut quaeque est, in animum induces pati?
 si cetera ita sunt ut vis itaque uti esse ego illa[m] existumo,
 mi gnate, da veniam hanc mihi, redduc illam. PA. vae misero mihi! 605
 SO. et mihi quidem; nam haec res non minu' t̄ male habet quam te, gnate mi.

Laches Sostrata Pamphilvs

IV.iii

LA. Quem cum istoc sermonem habueris procul hinc stans accepi, uxor.
istuc est sapere, qui ubiquomque opu' is animum possis flectere;
quod sit faciendum fortasse post, idem hoc nunc si feceris.

SO. fors fuat pol. LA. abi rus ergo hinc: ibi ego te et tu me feres. 610

SO. spero ecastor. LA. i ergo intro et compone quae tecum simul
ferantur: dixi. SO. ita ut iubes faciam.-- PA. pater.

LA. quid vis, Pamphile? PA. hinc abire matrem? minime. LA. quid ita
istuc vis?

PA. quia de uxore incertu' sum etiam quid sim facturus. LA. quid est?
quid vis facere nisi reducere? PA. equidem cupio et vix contineor; 615

sed non minuam m<eu>m consilium: ex usu quod est id persequar:
credo <ea> gratia concordet [magis], si non reducam, fore.

LA. nescias: verum id tua refert nil utrum illaec fecerint
quando haec aberit. odiosa haec est aetas adulescentulis.

e medio aequom excedere est: postremo nos iam fabulae 620
sumu' , Pamphile"senex atque anus."

sed video Phidippum egredi per tempus: accedamus.

Phidippvs Laches Pamphilvs

IV.iv

PH. Tibi quoque edepol sum iratus, Philumena,
graviter quidem; nam hercle factumst abs te turpiter.
etsi tibi causast de hac re: mater te inpulit. 625

huic vero nullast. LA. opportune te mihi,
Phidippe, in ipso tempore ostendis. PH. quid est?

PA. quid respondebo his? aut quo pacto hoc aperiam?

LA. dic filiae rus concessurum hinc Sostratam,
ne revereatur minu' aim quo redeat domum. PH. ah 630
nullam de his rebu' culpam commeruit tua:

a Myrrina haec sunt mea uxore exorta omnia.

<PA.> mutatio fit. <PH.> ea nos perturbat, Lache.

PA. dum ne reducam, turbent porro quam velint.

PH. ego, Pamphile, esse inter nos, si fieri potest, 635
adfinitatem hanc sane perpetuam volo;

sin est ut aliter tua siet sententia,
accipias puerum. PA. sensit peperisse: occidi.

LA. puerum? quem puerum? PH. natus est nobis nepos.

nam abducta a vobis praegnas fuerat filia, 640

neque f<ui>sse praegnatem umquam ante hunc scivi diem.

LA. bene, ita me di ament, nuntias, et gaudeo
 natum, tibi illam salvam. sed quid mulieris
 uxorem habes aut quibu' ~~mat~~am moribus?
 nosne hoc celatos tam diu! nequeo satis 645
 quam hoc mihi videtur factum prave proloqui.
 PH. non tibi illud factum minu' ~~pl~~acet quam mihi, Lache.
 PA. etiamsi dudum fuerat ambiguom hoc mihi,
 nunc non est quom eam [con]sequitur alienus puer.
 LA. nulla tibi, Pamphile, hic iam consultatiost. 650
 PA. perii. LA. hunc videre saepe optabamus diem
 quom ex te esset aliqui' qui te appellaret patrem.
 evenit: habeo gratiam dis. PA. nullu' sum.
 LA. redduc uxorem ac noli advorsari mihi.
 PA. pater, si ex me illa liberos vellet sibi 655
 aut sese mecum nuptam, sati' certo scio,
 non clam me haberet quae celasse intellego.
 nunc quom eius alienum esse animum a me sentiam
 (nec conventurum inter nos posthac arbitror),
 quam ob rem redducam? LA. mater quod suasit sua 660
 adulescens mulier fecit. mirandum[ne] id siet?
 censen te posse reperire ullam mulierem
 quae careat culpa? an quia non delincunt viri?
 PH. vosmet videte iam, Lache et tu Pamphile,
 remissan opu' sit vobis ~~ad~~ductan domum. 665
 uxor quid faciat in manu non est mea:
 neutra in re vobis difficultas a me erit.
 sed quid faciemu' ~~per~~o? LA. ridicule rogas:
 quidquid futurumst, huic suom reddas scilicet
 ut alamu' ~~nd~~rum. PA. quem ipse neglexit pater, 670
 ego alam? LA. quid dixti? eho an non alemu' , Pamphile?
 prodemu' quaeso potiu'? quae haec amentias?
 enimvero prorsu' ~~aim~~ tacere non queo;
 nam cogis ea quae nolo ut praesente hoc loquar.
 ignarum censes ~~tua~~rum lacrumarum esse me 675
 aut quid sit id quod sollicitare ad hunc modum?
 primum hanc ubi dixti causam, te propter tuam
 matrem non posse habere hanc uxorem domi,
 pollicitast ea se concessuram ex aedibus.
 nunc postquam ademptam hanc quoque tibi causam vides, 680
 puer quia clam test natu', nactus alteram es.
 erras tui animi si me esse ignarum putas.
 aliquando tandem huc animum ut adiungas tuom.
 quam longum spatium amandi amicam tibi dedi!
 sumptus quos fecisti in eam quam animo aequo tuli! 685
 egi atque oravi tecum uxorem ut duceres,
 tempus dixi esse: impulsu duxisti meo;
 quae tum obsecutu' mihi ~~fe~~isti ut decuerat.
 nunc animum rursum ad meretricem induxti tuom;
 quoi tu obsecutu' facis huic adeo iniuriam. 690

nam in eandem vitam te revolutum denuo
 video esse. PA. mene? LA. te ipsum: et facis iniuriam;
 confingi' falsas causas ad discordiam,
 ut cum illa vivas, testem hanc quom abs te amoveris.
 sensitque adeo uxor; nam <ei> causa alia quae fuit 695
 quam ob rem abs te abiret? PH. plane hic divinat: nam id est.
 PA. dabo iusiurandum nil esse istorum mihi. LA. ah
 redduc uxorem aut quam ob rem non opu' sit cedo.
 PA. non est nunc tempu' . LA. puerum accipias; nam is quidem
 in culpa non est: post de matre videro. 700
 PA. omnibu' modis misisum nec quid agam scio;
 tot nunc me rebu' misum concludit pater.
 abibo hinc, praesens quando promoveo parum.
 nam puerum iniussu credo non tollent meo,
 praesertim in ea re quom sit mi adiutrix socrus. 705
 LA. fugis? hem, nec quicquam certi respondes mihi?--
 num tibi videtur esse apud sese? sine:
 puerum, Phidippe, mihi cedo: ego alam. PH. maxume.
 non mirum fecit uxor [mea] si hoc aegre tulit:
 amarae mulieres sunt, non facile haec ferunt. 710
 propterea haec irast; nam ipsa narravit mihi.
 id ego hoc praesente tibi nolueram dicere,
 neque illi credebam primo: nunc verum palamst.
 nam omnino abhorrere animum huic video a nuptiis.
 LA. quid ergo agam, Phidippe? quid das consili? 715
 PH. quid agas? meretricem hanc primum adeundam censeo:
 oremus accusemu' gaviu' chique
 minitemur si cum illo habuerit rem postea.
 LA. faciam ut mones. eho puer<e>, curre ad Bacchidem hanc
 vicinam nostram: huc evoca verbis meis. 720
 et te oro porro in hac re adiutor sis mihi. PH. ah
 iamdudum dixi idemque nunc dico, Lache:
 manere adfinitatem hanc inter nos volo,
 si ullo modo est ut possit: quod spero fore.
 sed vin adesse me una dum istam convenis? 725
 LA. immo vero abi, aliquam puero nutricem para.

ACTVS V

Bacchis Laches

V.i

BA. Non hoc de nihilost quod Laches me nunc conventam esse expetit;
 nec pol me multum fallit quin quod suspicor sit quod velit.
 LA. videndumst ne minu' propter iram hanc impetrem quam possi<e>m,

aut nequid faciam plus quod post me minu' ~~fac~~isse satiu' sit. 730
 adgrediar. Bacchi' ,salve.
 BA. salve, Lache. LA. credo edepol te non nil mirari, Bacchis,
 quid sit quapropter te huc foras puerum evocare iussi.
 BA. ego pol quoque etiam timida sum quom venit mi in mentem quae sim,
 ne nomen mihi quaesti obsiet; nam mores facile tutor. 735
 LA. si vera dici' nil tibist a me pericli, mulier;
 nam iam aetate ea sum ut non siet peccato mi ignosci aequom:
 quo magis omnis res cautius ne temere faciam adcuro.
 nam si id facis facturave es bonas quod par est facere,
 inscitum offerre iniuriam tibi [me] inmerenti iniquom est. 740
 BA. est magna ecastor gratia de istac re quam tibi habeam;
 nam qui post factam iniuriam se expurget parum mi prosit.
 sed quid istuc est? LA. m<eu>m receptas filium ad te Pamphilum. BA. ah.
 LA. sine dicam: uxorem hanc priu' ~~quam~~ duxit, vostrum amorem pertuli.
 mane: nondum etiam dixi id quod volui. hic nunc uxorem habet: 745
 quaere alium tibi firmiorem [amicum] dum tibi tempu' ~~cons~~lendi est;
 nam neque ille hoc animo erit aetatem neque pol tu eadem istac aetate.
 BA. quis id ait? LA. socrus. BA. men? LA. te ipsam: et filiam abduxit suam,
 puerumque ob eam rem clam voluit, natu' qui ~~st~~, exstinguere.
 BA. aliud si scirem qui firmare meam apud vos possem fidem 750
 sanctius quam iusiurandum, id pollicerer tibi, Lache,
 me segregatum habuisse, uxorem ut duxit, a me Pamphilum.
 LA. lepida es. sed scin quid volo potius sodes facias? BA. quid vis? cedo.
 LA. eas ad mulieres huc intro atque istuc iusiurandum idem
 polliceare illis. exple animum is teque hoc crimine expedi. 755
 BA. faciam quod pol, si esset alia ex hoc quaestu, haud faceret, scio,
 ut de tali causa nuptae mulieri se ostenderet.
 sed nolo esse falsa fama gnatum suspectum tuom,
 nec leviozem vobis, quibus est minime aequom, <eu>m viderier
 inmerito; nam meritu' ~~cl~~me est quod queam illi ut commodem. 760
 LA. facilem benivolumque lingua tua iam tibi me reddidit:
 nam non sunt solae arbitratae haec; ego quoque etiam credidi.
 nunc quam ego te esse praeter nostram opinionem comperi,
 fac eadem ut sis porro: nostra utere amicitia ut voles.
 aliter si facies--reprimam me ne aegre quicquam ex me audias. 765
 verum hoc moneo unum, qualis sim amicus aut quid possiem
 potiu' quam inimicus, periculum facias.

Phidippvs Laches Bacchis

V.ii

PH. Nil apud me tibi
 defieri patiar, quin quod opu' sit benigne praebeatur.
 sed quom tu satura atque ebria eri' , ~~per~~ ut satur sit facito.
 LA. noster socer, video, venit: puero nutricem adducit. 770

Phidippe, Bacchis deierat persancte . . PH. haecin east? LA. haec est.
 PH. nec pol istae metuont d<eo>s neque eas respicere d<eo>s opinor.
 BA. ancillas dedo: quolubet cruciatu per me exquire.
 haec res hic agitur: Pamphilo me facere ut redeat uxor
 oportet: quod si perficio non paenitet me famae, 775
 solam fecisse id quod aliae meretrices facere fugitant.
 LA. Phidippe, nostras mulieres suspectas f<ui>sse falso
 nobis in re ipsa invenimus: porro hanc nunc experiamur.
 nam si compererit crimini tua se uxor credidisse,
 missam iram faciet; sin autem est ob eam rem iratu' gnatus 780
 quod peperit uxor clam, id levest: cito ab eo haec ira abscedet.
 profecto in hac re nil malist quod sit discidio dignum.
 PH. velim quidem hercle. LA. exquire: adest: quod sati' sit faciet ipsa.
 PH. quid mihi istaec narras? an quia non tute ipse dudum audisti
 de hac re animu' ~~ma~~us ut sit, Laches? illis modo explete animum. 785
 LA. quaeso edepol, Bacchi', quod mihi es pollicita tute ut serves.
 BA. ob eam rem vin ego introeam? LA. i, atque exple animum is, coge ut credant.
 BA. eo, etsi scio pol is fore m<eu>m conspectum invisum hodie.
 nam nupta meretrici hostis est, a viro ubi segregatast.
 LA. at haec amicae erunt, ubi quam ob rem adveneris resciscent. 790
 PH. at easdem amicas fore tibi promitto rem ubi cognorint;
 nam illas errore et te simul suspicione exsolves.
 BA. perii, pudet Philumenae. me sequimini huc intro ambae.--
 LA. quid est quod mihi malim quam quod huic intellego evenire,
 ut gratiam ineat sine suo dispendio et mihi prosit? 795
 nam si est ut haec nunc Pamphilum vere ab se segregarit,
 scit sibi nobilitatem ex eo et rem natam et gloriam esse:
 referet gratiam ei unaque nos sibi opera amicos iunget.

Parmeno Bacchis

V.iii

PA. Edepol ne meam erus esse operam deputat parvi preti,
 qui ob rem nullam misit frustra ubi totum desedi diem, 800
 Myconium hospitem dum exspecto in arce Callidemidem.
 itaque ineptus hodie dum illi sedeo, ut quisque venerat,
 accedebam: "adulescens, dicdum quaeso mi, es tu Myconius?"
 "non sum." "at Callidemides?" "non." "hospitem ecquem Pamphilum
 hic habes?" omnes negabant: neque eum quemquam esse arbitror. 805
 denique hercle iam pudebat: abii. sed quid Bacchidem
 ab nostro adfine exeuntem video? quid huic hic est rei?
 BA. Parmeno, opportune te offers: propere curre ad Pamphilum.
 PA. quid eo? BA. dic me orare ut veniat. PA. ad te? BA. immo ad Philumenam.
 PA. quid rei est? BA. tua quod nil refert percontari desinas. 810
 PA. nil aliud dicam? BA. etiam: cognosse anulum illum Myrrinam
 gnatae s<uae> fuisse quem ipsus olim mi dederat. PA. scio.

tantumne est? BA. tantum: aderit continuo hoc ubi ex te audi<v>erit.
sed cessas? PA. minime equidem; nam hodie mihi potestas haud datast;
ita cursando atque ambulando totum hunc contrivi diem. 815

Bacchis

Quantam obtuli adventu meo laetitiam Pamphilo hodie!
quot commodas res attuli! quot autem ademi curas!
gnatum <ei> restituo, qui paene harunc ipsi(u)sque opera periit;
uxorem, quam numquam est ratus posthac se habiturum, reddo;
qua re suspectu' s<ro> patri et Phidippo fuit, exsolvi: 820
hic adeo his rebus anulus fuit initium inveniundis.
nam memini abhinc mensis decem fere ad me nocte prima
confugere anhelantem domum sine comite, vini plenum,
cum hoc anulo: extimui ilico: "mi Pamphile," inquam "amabo,
quid exanimatu' s<ro>? aut unde anulum istum nactu's? 825
dic mi." ille alias res agere se simulare. postquam id video,
nescioquid suspicariet mage coepi, instare ut dicat.
homo se fatetur vi in via nescioquam compressisse,
dicitque sese illi anulum, dum luctat, detraxisse.
eum haec cognovit Myrrina in digito modo me habente[m], 830
rogat unde sit: narro omnia haec: inde est cognitio facta
Philumenam compressam esse ab eo et filium inde hunc natum.
haec tot propter me gaudia illi contigisse laetor:
etsi hoc meretrices aliae nolunt; neque enim est in rem nostram
ut quisquam amator nuptiis laetetur. verum ecastor 835
numquam animum quaesti gratia ad malas adducam partis.
ego dum illo licitumst usa sum benigno et lepido et comi.
incommode mihi nuptiis evenit, factum fateor:
at pol me fecisse arbitror ne id merito mi eveniret.
multa ex quo fuerint commoda, ei(u)s incommoda aequomst ferre. 840

Pamphilvs Parmeno Bacchis

V.iv

PAM. Vide, mi Parmeno, etiam sodes ut mi haec certa et clara attuleris,
ne me in breve conicias tempu' gudio hoc falso frui.

PAR. visumst. PAM. certen? PAR. certe. PAM. deu' sum si hoctast.

PAR. verum reperies.

PAM. manedum sodes: timeo ne aliud credam atque aliud nunties.

PAR. maneo. PAM. sic te dix[iss]e opinor, invenisse Myrrinam 845

Bacchidem anulum suom habere. PAR. factum. PAM. <eu>m quem olim ei dedi:
eaeque hoc te mihi nuntiare iussit. itanest factum? PAR. ita, inquam.

PAM. quis me est fortunatior venustati'que adeo plenior?
 egon pro hoc te nuntio qui donem? qui? qui? nescio.
 PAR. at ego scio. PAM. quid? PAR. nihilo enim; 850
 nam neque in nuntio neque in me ipso tibi boni quid sit scio.
 PAM. egon qui ab Orco mortuom me reducem in lucem feceris
 sinam sine munere a me abire? ah nimium me ignavom putas.
 sed Bacchidem eccam video stare ante ostium:
 me exspectat credo: adibo. BA. salve, Pamphile. 855
 PAM. o Bacchis, o mea Bacchi', servatrix mea!
 BA. bene factum et volup est. PAM. factis ut credam facis;
 antiquamque adeo t<ua>m venustatem obtines
 ut voluptati obitu' ~~se~~mo adventu' ut, quoquomque adveneris,
 semper siet. BA. at tu ecastor morem antiquom atque ingenium obtines 860
 ut unus hominum homo te vivat numquam quisquam blandior.
 PAM. hahaha, tun mihi istuc? BA. recte amasti, Pamphile, uxorem tuam;
 nam numquam ante hunc diem m<ei>s oculis <ea>m, quod nossem, videram:
 perliberali' ~~vis~~t. PAM. dic verum. BA. ita me di ament, Pamphile.
 PAM. dic mi, harunc rerum numquid dixti iam patri? BA. nil. PAM. 865
 neque opus est
 adeo muttito. placet non fieri hoc itidem ut in comoediis
 omnia omnes ubi resciscunt. hic quos par fuerat resciscere
 sciunt; quos non autem aequomst scire neque resciscent neque scient.
 BA. immo etiam qui hoc occultari facilius credas dabo.
 Myrrina ita Phidippo dixit iureiurando meo 870
 se fidem habuisse et propterea te sibi purgatum. PAM. optumest:
 speroque hanc rem esse eventuram nobis ex sententia.--
 PAR. ere, licetne scire ex te hodie, quid sit quod feci boni?
 aut quid istuc est quod vos agiti'? PAM. non licet. PAR. tamen suspicor:
 ego hunc ab Orco mortuom quo pacto . . ! PAM. nescis, Parmeno, 875
 quantum hodie profueris mihi et ex quanta aerumna extraxeris.
 PAR. immo vero scio, neque [hoc] inprudens feci. PAM. ego istuc sati' scio.
 PAR. an
 temere quicquam Parmeno praetereat quod facto usu' snt
 PAM. sequere me intro, Parmeno. PAR. sequor. equidem plus hodie boni
 feci inprudens quam sciens ante hunc diem umquam. CANTOR. plaudite!